

Het meervoudig plezier van weerzien

door Jouke Altenburg, m.m.v.

Mario Huizinga en Ries van Griensven

Vooral sinds 2004 worden jaarlijks honderden grutto's en hun kuikens in Nederland van kleurringen voorzien. Daarmee wordt elke gekleurde vogel een individu, dat ook van grote(re) afstand bij leven geïdentificeerd kan worden. Dit artikel licht een tip van de sluier op over de onderzoeksachtergronden en beschrijft de lotgevallen van vier van de 55 gekleurde grutto's die in 2014 in de omgeving van Culemborg zijn afgelezen.

Waarom kleurringen?

Je hebt bij gekleurde vogels een grote kans op tientallen waarnemingen-bij-leven van één individu, zonder dat je de vogel terug hoeft te vangen. Het kleurringen van vogels heeft zo'n vlucht genomen omdat de 'gezondheid' van populaties er mee gevolgd kan worden. Je kunt, zeker bij een langlevende vogelsoort zoals de grutto, onder meer de (individuele en populatie-) overleving, sterfte en het gebiedsgebruik van volwassen en jonge vogels volgen. Met die kennis kunnen goede beschermingsmaatregelen worden ontwikkeld en verbeterd. Een opschrijfboekje, verre-

kijker, digitale camera met superzoom en/of een telescoop vormen de noodzakelijke veldattributen. En de nodige vrije tijd natuurlijk. In het voorjaar van 2014 gingen bovengenoemde NVWC'ers 'los' op de gruttogroepen in de Everdinger-

waard en Lappenheide (Leerdam). Buiten de broedtijd zijn grutto's sociale vogels. Ze verzamelen zich op rust- en slaapplekken. Als je zo'n plek hebt gevonden, is het een kwestie van je installeren (zon in de rug!) en turen

Het ringschema van de Rijksuniversiteit van Groningen staat uitgelegd in de infographic van Ysbrand Galama. Buitenlandse ringschema's gebruiken ook andere kleuren, die met de Engelse beginletter worden aangeduid. B.v. oranje (O), groen (G), zwart (N) en wit (W). Het vlaggetje wordt dan aangeduid met een 'f'. YG-NOF is linkerpoot Yellow Green, rechterpoot Niger Orange flag.

land of in de Extremadura (Spanje), want ook daar zijn ringers actief met Nederlandse grutto's. Een aantal van de Lime 3-grutto's heeft een zender op de rug. Deze grutto's kun je het hele jaar volgen op internet (www.volg.keningfanegreide.nl).

Eenmaal afgelezen is het zaak de waarneming(en) snel door te geven aan Jos Hooijmeijer, beheerder van de gruttodatabase van de Rijksuniversiteit van Groningen (RUG). Komt zijn rapportage binnen - de lijst met data, locaties en waarnemers die de vogel eerder hebben gezien - dan krijgt het genieten een extra laag. Door de individuele herkenning bouw je 'een band' met de vogels en de andere waarnemers op.

De vreugde van het weerzien

In de derde week van januari 2014 kon ik als vrijwilliger mee met een gruttototelweek van de RUG naar Zuid-Spanje. In het wetland Coto de Doñana overwinteren dan namelijk tienduizenden grutto's. Ze slapen overdag in half drooggevallen visvijvers en foerageren waarschijnlijk 's nachts in de aangrenzende rijstvelden. Op 15 januari 2014 lazen we grutto R5LBLY af. Dat is de code voor linkerpoot Lime ring, Blue ring, Red flag; rechterpoot Lime ring Yellow ring. Deze vogel werd door Astrid Kant op 17 mei 2012 geringd in de buurt van Leerdam. Op 9 maart 2014 observeerde ik een groep van zo'n 650 grutto's in de uiterwaarden bij Everdingen. En wie liep daartussen..... juist!

Een nog mooier verhaal levert grutto R5YRRB op. Deze vogel is op 3 mei 2009 door Astrid Kant in de Vijfheerenlanden geringd. Mijn collega René Faber heeft met zijn jaarlijkse februaritochten naar Spanje (als vrijwilliger) aangetoond dat grutto's ook langs de oostkust van Spanje naar de broedgebieden trekken. De meerderheid van de grutto's neemt namelijk de westelijke route via de kust van Portugal of via de rijstvelden van de Extremadura. René las van 20 t/m 23 februari 2014 R5YRRB af in de buurt van Valencia (net als in 2012 en 2013). De Spaanse vogelaar Bosco Dies fotografeerde het dier nog op 5 maart 2014 in L'Albufera (Valencia). Op 9 maart 2014 genoot de vogel van een on-Nederlands warme, maartse voorjaarszon. Hij stond in prachtkleed te pronken in mijn telescoopbeeld in de uiterwaarden bij Everdingen. Astrid Kant wist me te melden dat de vogel broedde bij de Brede Sticht, ten zuiden van Vianen. Ik heb driemaal gezocht, maar helaas de vogel niet gevonden.

Codevlaggetjes

Wanneer gruttokuikens nog niet groot genoeg zijn om een volledige set kleurringen te dragen, worden ze voorzien

van een klein licht- of donkergroen vlaggetje met een lettercode. Die codevlaggetjes zijn lastiger af te lezen dan een set kleurringen, maar beter dan een metalen ring. We hebben in het voorjaar van 2014 (met hulp van Mario's digiscoopbeelden) twee codevlaggetjes kunnen ontcijferen: AAP en HJC. HJC werd bij Koudum (Friesland) geringd op 17 mei 2013. Onze aflezing op 21 maart 2014 was na tien maanden de eerste aanwijzing dat de vogel succesvol het tweede levensjaar heeft gehaald!

Waarneemtotaal

In totaal hebben we in het voorjaar en de zomer van 2014 de combinaties van 55 verschillende grutto's afgelezen (zie tabel 1). Zes daarvan waren IJslandse grutto's met een buitenlands ringschema (doorgaans maar 4 kleurringen, waarvan 1 vlag). Eén grutto had een minder vaak gebruikt Nederlands ringschema (vermoedelijk een vogel van ringer Maja Roodbergen). Van de 48 grutto's met een RUG-schema

Grutto WB-OfY

Grutto R5LRRB

Grutto R5RBBY

Grutto R5YRRB

werden 21 stuks éénmaal afgelezen. R5RBBY liep wel heel graag in de kijker: die werd tussen 3 maart en 4 april veertien maal afgelezen. De recordhouder is de IJslandse grutto WBOFY, die zestienmaal werd afgelezen. In totaal staat de NVWC-grutto-aflezingenteller op 143 voor 2014!

Puzzelen voor wetenschap en bescherming

Elke waarneming van een gekleurde vogel is als het leggen van een stukje in de puzzel die nodig is om effectief te kunnen beschermen. De combinatie van deze gedachte met het plezier van herhaald weerzien maakt het aflezen van kleurringgrutto's voor mij een geweldige (voorjaars-)bezigheid.

Inmiddels worden er jaarlijks zoveel gekleurde juveniele grutto's afgelezen, dat met statistische technieken een betrouwbare schatting gemaakt kan worden van het broedsucces van de hele Nederlandse populatie. Daarvan is wetenschappelijk vastgesteld dat het dé drijvende kracht is achter de populatieafname: er komen niet genoeg jongen groot om de jaarlijkse adultensterfte te compenseren. (Scheekerman 2014).

De schatting van het broedsucces werkt eenvoudig gezegd als volgt. Begin juli is jaarlijks bekend hoeveel juveniele vogels van een kleurring of codevlag zijn voorzien. Tussen half juni en medio augustus speuren vrijwilligers, studenten en professionals van de RUG op verzamelpaatsen naar grutto's. Ze tellen de totale groep en het aantal vogels met een kleurring of een codevlag. Uiteraard worden de gegevens van jongen en adulten apart genoteerd. De kleurringdichtheid van deze steekproeven (percentage) vermenigvuldigd met het totale aantal gekleurde jongen van dat jaar levert een schatting op van het totale aantal uitgevlogen jongen in Nederland. Daar gaan uiteraard nog een aantal statistische toetsen overheen.

Vereenvoudigd rekenvoorbeeld: stel dat 400 gruttojongen in jaar 'x' van een kleurring zijn voorzien. De resultaten van de zomertelling laten 2% gekleurde jonge grutto's zien. 1% is dan 200; 100% wordt dan 20.000: de schatting van de jongenproductie van dat jaar.

De waarde van het kleurringonderzoek aan grutto's wordt onderstreept door de toekenning in juni van de Spinozaprijs aan Prof. Dr. Theunis Piersma (RUG, NIOZ) voor zijn baanbrekende onderzoek aan trekkende (gekleurde) steltlopers, waaronder grutto, lepelaar en rosse grutto. De Spinozaprijs is de hoogste Academische prijs in Nederland, die jaarlijks wordt toegekend aan drie of vier in Nederland werkzame onderzoek-

Overwinterende grutto's in de Coto de Doñana (foto Jouke Altenburg).

kers, die naar internationale maatstaven tot de absolute top van de wetenschap behoren.

Tot ziens R3BBBR!

In het kader van de jongentellingen zijn de westelijke Lekuiterwaarden vanaf begin juni tot half augustus twee- tot driemaal per week op de aanwezigheid van jonge grutto's onderzocht. Van 27 juni t/m 6 juli bivakkeerden met regelmaat groepjes van zeven tot tien grutto's in de lagune van de Baarsewaard: maximaal acht juvenielen respectievelijk 2 adulten. Eén van de juveniele vogels was R3BBBR. De vogel is op 23 mei 2014 geringd door Astrid Kant in de Vijfheerenlanden in een weiland van de familie Vermaat te Hei- en Boecip. De vogels waren in buikdiep water driftig

aan het foerageren op (naar ik aanneem) muggenlarven. Ik was benieuwd hoe succesvol de jongen voedsel verzamelen. In tabel 2 staat een overzicht van tien foerageerprotocollen van drie juveniele exemplaren. Per minuut pikten de juveniele vogels gemiddeld 24,4 maal in het water en de bodem naar voedsel (sd 2,36). Dat is dus één pik per iets meer dan twee seconden. Gemiddeld waren 13,9 (57%) van die pogingen succesvol. Een succesvolle pik is goed te zien, want de vogels slikken dan met de snavel boven water de prooi door.

Volwassen vogels trekken eerder weg naar de overwinteringsgebieden dan de jongen. De adulten vliegen in één of twee etappes naar Zuid-Spanje. Een enorme prestatie. Nogal wat adulte

sessie (duur 1 min.)	pik met prooi	pik zonder prooi	totaal # pogingen per minuut	% succesvol
1	13	11	24	54%
2	15	15	30	50%
3	15	10	25	60%
4	12	8	20	60%
5	13	13	26	50%
6	15	14	29	52%
7	14	7	21	67%
8	13	12	25	52%
9	15	9	24	63%
10	14	6	20	70%
gem.	13,9	10,5	24,4	
sd.	0,84	2,27	2,36	
%	57%	43%		

Tabel 2: Tien protocollen van het foerageersucces van juveniele grutto's d.d. 6 juli 2014, 3 individuen

grutto's zitten eind juli al in West-Afrika (Senegal, Gambia en Guinee-Bissau). Maar ook in de Coto de Doñana zitten nog zendergrutto's.

De jonge grutto's vinden zelf hun weg naar de overwinteringsgebieden, maar doen dat - naar de huidige inschatting - stapsgewijs via de rivierdelta's en wetlands langs de Franse en Spaanse westkust. Ondanks intensief speurwerk is R3BBBR na 29 juli niet meer in de Lekuitervaarden gezien. Vermoedelijk is de vogel daarna op trek gegaan. Dus... kijkt u uit in het voorjaar van 2015 ook mee uit naar gekleurde grutto's en R3BBBR in het bijzonder?

Dankwoord

René Faber leerde me de kunst van het aflezen van gekleurde grutto's en leverde waardevol commentaar op een eerdere versie van dit artikel. Jos Hooijmeijer (RUG), Astrid Kant en René Faber worden bedankt voor de snelle levering van de 'life histories' van de door ons afgelezen grutto's. Ries en Mario waren in 2014 enthousiaste 'mede-aflezers' van de grutto's. Mario fotografeerde met zijn 'Swarovski-monster' veel waargenomen gekleurde vogels en vergrootte daarmee de betrouwbaarheid van onze aflezingen, vooral van de exemplaren met verkleurde ringen. 🐦

Bronvermelding:

- Alves J.A., P.M. Lorenzo (2014) Estimating flight ranges to unravel migratory strategies: spring migration of continental Black-tailed Godwits *Limosa limosa limosa*
- Bird conservation International (2014: 24-214-222)
- Kentie R., Hooijmeijer J.C.E.W. & Piersma T. (2013): Grutto-demografie in Zuidwest-Friesland vanaf 2004. Update na de doorstart en uitbreiding in 2012. Onderzoeksrapport Rijksuniversiteit Groningen.
- Schekkerman H. (2014) Jonge grutto's uitgevlogen in Nederland 2013: een aantalsschatting op basis van kleuringdichtheden. Sovon-rapport 2014/10.
- <http://limosa.no.sapo.pt/Key.html>
- www.volg.keningfanegreide.nl
- www.rug.nl/research/animal-ecology/research/piersma-lab/godwits

Zwaluwredding

door Wim Stol, foto's Janske Stol

22 juli 2014

Vanmiddag rond half twee stond dijkgenoot Hennie Wammes op de stoep. In zijn garage en stallen broeden veel boerenzwaluwen. Een zwaluw was vast komen te zitten in een vliegenplakstrip. Hoe moest deze bevrijd worden?

Gelijk met Hennie meegegaan. Daar aangekomen zat inderdaad een volwassen vogel tegen de kleeflaag geplakt. Ze was door het geworstel naar onderen gezakt. Voorzichtig beetgepakt en van de kleeflaag losgetrokken. De vogel zat onder de lijm. Was wel levendig, maar vleugels en lichaamsveren waren een janboel.

Ik heb de zwaluw mee naar huis genomen. Goede raad was duur. Niets doen zou het eind voor de zwaluw betekenen, die ook een broedvlek had, en dus ook het einde voor haar nest.

Eerst geprobeerd de vleugels met lauw water schoon te krijgen. Deed niets. Afwasmiddel toegevoegd. Ook geen resultaat. Dan maar puur afwasmiddel. Zowaar, de lijm loste op en de veren van de vleugels kwamen los van elkaar. Er blijft echt niets over van een vogel als 'ie nat is.

Gelukkig was het mooi weer, dus het afkoelen ging langzaam, maar gebeurde toch. Na de vogel goed afgespoeld te hebben met schoon water, uiteindelijk maar de haarföhn gepakt. Het duurde anders echt te lang. De vogel was helemaal op en ik dacht dat het gebeurd was.

Langzaam, beetje bij beetje, kwam ze weer bij. In een doos gezet en een kwartier niet naar omgezien. Met spanning weer in doos gekeken: in het hoekje zat een opgedroogd vogeltje. In de hand genomen en de vleugels bekeken. Nog hier en daar een beetje plakkerig, maar de veren waren schoon. Op het grasveld losgelaten en zowaar, een vlucht van een 30 meter: landde op een framboos en bleef daar zitten. Na drie minuten besloot ik er heen te gaan. De vogel liet zich op de grond vallen en kroop weg. Ik kon haar oprapen.

In het doosje gedaan en naar Hennie gelopen. Samen hebben we de vogel nog een keer bekeken en toen de hand open gedaan. Ze vloog weg door de stal, een andere zwaluw vloog meteen met haar op, en samen vlogen ze de hoek om, de andere ruimte in. Hierna zijn we ze uit het oog verloren, maar we hebben goede hoop. O ja, de vogel was geringd: no. AU23218. Deze vogel (vrouwje) is als volwassen vogel geringd op 28 mei 2013 bij Hennie Wammes.

PS

In het weekend van 27 en 28 juli overkwam een jonge, net uitgevlogen zwaluw hetzelfde lot. Ook deze vogel is schoongemaakt en succesvol teruggezet. De ouders kwamen het jong gewoon weer voeren. De plakstrips zijn door Hennie Wammes verwijderd. De zwaluwen moeten de vliegen maar onder controle houden.

